

3.10.2024

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan työ- ja elinkeinojaostolle

Asia: HE 109/2024 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025

Elinkeinoelämän keskusliitto EK kiittää mahdollista lausua otsikon asiassa ja kunnioittavasti toteaa seuraavaa:

Lausunnon pääkohdat

- EK pitää erittäin tärkeinä panostuksia hiilineutraalin yhteiskunnan ja vihreän siirtymän edistämiseen sekä ympäristön- ja luonnonsuojeluun
- Vihreän siirtymän vauhdittamiseksi ennakoitavalla ja sujuvalla toimintaympäristöllä on merkittävä vaikutus hiilineutraalisuustavoitetta edistävien investointien toteuttamiseen. Toimet investointiluvituksen sujuvoittamiseksi ovat tässä keskeisessä roolissa. EK pitää erittäin tärkeänä, että valtion aluehallinnon uudistaminen toteutuu suunnitellussa aikataulussa, vuoden 2026 alusta alkaen. Lisäksi lainsäädäntötoimet, jotka toimeenpanevat valtakunnallisen toimivallan omaavan ympäristöhallinnon nykyistä sujuvampaa toimintamallia, ovat keskeisiä.
- EK tukee hallituksen ratkaisua RePowerEU varojen kansallisesta kohdentamisesta.
- Suomessa on vireillä yli 270 miljardin euron edestä vihreään siirtymään liittyviä investointisuunnitelmia. Jo toteutuneita tai toteutettavaksi päätettyjä hankkeita on kuitenkin vain 26,5 miljardin euron edestä.
- Valtaosa investointisuunnitelmista liittyy energian tuotantoon. Energian tuotantoinvestointien toteutuminen edellyttää energiaa käyttävien investointien toteutumista, ja siten energiaa ja erityisesti sähköä käyttävien investointien toteutuminen määrittää, kuinka hyvin Suomi onnistuu vihreän siirtymän mukanaan tuomien mahdollisuuksien hyödyntämisessä

Vihreä kasvu
Janne Peljo

3.10.2024

Yleistä

Suomi on ottanut edelläkävijän roolin hyvin kunnianhimoisella ilmasto-neutraalisuustavoitteellaan vuodelle 2035. EK näkee yritykset ilmastonmuutoksen torjunnan ytimessä, koska omien päästöjen vähentämisen lisäksi yritykset tarjoavat päästöjä vähentäviä ratkaisuja muille, myös yli Suomen rajojen. Elinkeinoelämä on muun muassa laajalla tiekarttatyöllään vahvasti tavoittelemassa Suomen hiilineutraalisuutta vuodelle 2035. Tiukatkin ilmastotavoitteet on mahdollista saavuttaa yritysten kilpailukyky ja kansalaisten ostovoima säilyttäen Suomessa ja Euroopassa, mutta politiikkaohjauksen on oltava johdonmukaista ja ennakoitavaa.

Elinkeinoelämä painottaa, että samalla kun päästöjä vähennetään, on huolehdittava yritysten mahdollisuudesta investoida ja pärjätä kansainvälisessä kilpailussa: vähennetään päästöjä kustannustehokkaasti, markkinaehtoisesti ja teknologianeutraalisti, pitkäjänteistä ja ennustettavaa ilmastopolitiikkaa harjoittaen.

Ilmastonmuutos ja luontokato ovat maailmanlaajuisia ja yhteen kietoutuneita haasteita, jotka koskettavat myös Suomea. Myös niiden ratkaisut kietoutuvat yhteen ja edellyttävät molempien ilmiöiden yhtäaikaista tarkastelua. EK pitää erittäin tärkeänä talousarvion kokonaisvaltaista tarkastelutapaa hiilineutraalisuustavoitteen saavuttamiseksi sekä vihreän siirtymän edistämiseksi.

Puhtaan siirtymän investointien tilanne Suomessa

EK ylläpitää jatkuvasti päivittyvää seurantaa Suomessa vireillä olevista vihreän siirtymän investointihankkeista vihreän siirtymän dataikkunapalvelussa (www.ek.fi/dataikkuna). **Dataikkuna kuvastaa hyvin Suomessa vireillä olevaa laaja-alaista investointiaktiiviteettien aaltoa: hankevolyyymi on lokakuun 2024 alussa yli 270 miljardia euroa ja yksittäisiä investointihankkeita on vireillä yli 700.** On syytä painottaa, että monilta osin kyse on vielä varhaisen vaiheen suunnitelmista ja että ei ole todennäköistä että kaikki suunnitteluun laitetut hankkeet toteutuisivat, mutta jo hankekannan laajuus, monipuolisuus ja mittakaava osoittavat että Suomessa vihreään siirtymään liittyvät investoinnit omaavat merkittävää potentiaalia taloudellisen aktiviteetin kasvattamiselle.

Syyskuussa 2024 julkaistun puolivuotiskatsauksen tietojen perusteella dataikkunan hankekannasta jo valmistuneita hankkeita oli heinäkuun 2024 lopussa 13,8 miljardin euron edestä, investointipäätöksiä oli tehty 12,7 miljardin euron edestä, kun taas suunnittelu- ja selvitysvaiheessa oli euromääräisesti laskettuna 89 % hankkeista (243 mrd€). Keskeytettyjä hankkeita oli 3,1 miljardin euron edestä.

Vihreä kasvu
Janne Peljo

3.10.2024

Lukumääräisesti laskettuna valmistuneita hankkeita oli 139, ja investointipäätös oli tehty 164 hankkeesta. Jo toimintaan saatettuja tai investointipäätöksen saaneita hankkeita oli siis hankekannassa jo 303 kappaletta, mikä muodostaa 45% kaikista hankkeista.

Näiden tietojen perusteella voidaan todeta, että Suomi on lupaavassa tilanteessa vihreän siirtymän investointien osalta: Suomen vihreän siirtymän investointien hankekanta on poikkeuksellisen suuri, vastaten n. vuoden bruttokansantuetta, ja että hankekannassa euromääräisesti arvioiden n. 10% hankkeista ja lukumääräisesti laskien n. 45% hankkeista on jo toiminnassa tai päätetty toteuttaa.

Suomen taloudellisen menestyksen kannalta **olennainen kysymys kuitenkin on, missä mittakaavassa ja kuinka nopeasti lupaavalta näyttävä hankesuunnitelmien kanta saadaan realisoitumaan toteutuneiksi investoinneiksi.**

EK:n dataikkunan hankkeissa dominoivassa roolissa ovat sähkön tuotantoon liittyvät investointihankkeet. Koko hankekannasta euromääräisesti laskien 77 % liittyy energian, pääasiassa sähkön, tuotantoon, 5 % siirtoon ja varastointiin ja 18 % energian käyttöön. **Energian tuotantoinvestointien toteutuminen edellyttää energiaa käyttävien investointien toteutumista, ja siten energiaa ja erityisesti sähköä käyttävien investointien toteutuminen määrittää, kuinka hyvin Suomi onnistuu vihreän siirtymän mukanaan tuomien mahdollisuuksien hyödyntämisessä.**

Sähköä käyttävän teollisuuden puolella tärkeitä investointiluokkia EK:n dataikkunassa ovat vetytalous (15,5 mrd€), akkuteollisuus (8,0 mrd€), lämmityksen sähköistyminen (6,8 mrd€, sisältäen lämpöpumput, hukkalämpöjen hyödyntämisen ja sähkökattilat), terästeollisuus (6,1 mrd€), energiavarastot (3,2 mrd€) ja datakeskukset (2,6 mrd€).

Näissä kategorioissa ainoastaan lämmityksen sähköistymiseen ja datakeskuksiin liittyvissä hankkeissa on toistaiseksi tehty merkittävässä mittakaavassa investointipäätöksiä. Näin ollen on syytä kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten sähköä käyttäviä teollisia investointeja voitaisiin vauhdittaa suunnitteluvaiheista toteutukseen ja siten varmistaa niiden mukanaan tuomat taloudelliset hyödyt sekä vahvistaa sähkön tuotantoinvestointien kohtaamaa näkymää sähkön kysynnästä.

Tässä lausunnossa on arvioitu hallituksen esitystä eduskunnalle vuoden 2025 talousarvioksi erityisesti näistä näkökulmista.

Nostoja talousarvioesityksestä

Hiilineutraaliuden ja vihreän siirtymän määrärahoilla edistetään mm. ympäristön ja luonnon hyvinvointia, luonnon monimuotoisuutta,

Vihreä kasvu
Janne Peljo

3.10.2024

vähennetään päästöjä, edistetään biotalousratkaisuja sekä kehitetään Suomea kohti vähähiilistä yhteiskuntaa. Määrärahat kohdentuvat etenkin työ- ja elinkeinoministeriön, maa- ja metsätalousministeriön, liikenne- ja viestintäministeriön, ympäristöministeriön sekä ulkoministeriön hallinnonaloille. Tässä lausunnossa keskitytään talousarvioesityksen 32.20. energiaan ja ilmastotavoitteisiin liittyviin asioihin.

Talousarvioesityksessä todetaan, että elinkeino-, innovaatio- ja energiapolitiikoilla edistetään elinkeinoelämän uudistumista ja kansainvälisen kilpailukyvyn tki-perustaista vahvistumista, energiatehokkaan teollisen tuotannon ratkaisujen käyttöönottoa sekä laajemmin yhteiskunnan kehittymistä hiilineutraaliksi. EK yhtyy näkemykseen, että on syytä kehittää uusia ilmastoystävällisiä tuotteita ja palveluja sekä otettava käyttöön tuotantotapoja, joilla teollisuuden prosessit voidaan muuttaa vähähiilisiksi. Tähän panostamalla yritykset voivat edistää Suomen omien ilmastotavoitteiden saavuttamista sekä tarjota kotimaisiin vahvuuksiin perustuvia ympäristöllisesti kestäviä ratkaisuja, joiden kysyntä maailmanmarkkinoilla on kasvamassa.

Siirtymistä kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa vauhditetaan investoimalla uusiutuviin energialähteisiin, edistämällä resurssitehokkuutta (energia- ja resurssitehokkuus) sekä lisäämällä uusiutuvan energian osuutta energian käytössä. Vähähiilisyyttä ja fossiilivapaan energiajärjestelmän luomista tukevat politiikkatoimet mahdollistavat talouden kestävä kehityksen. Tavoitteiden saavuttamisessa tutkimus- ja kehittämistoiminnan ja innovoinnin tuloksilla on keskeinen merkitys.

Uusiutuvan energian tuotantotukeen panostetaan merkittävästi, jotta riippuvuus fossiilisista polttoaineista vähenisi. Energiatuki on osa taloudellista ohjausta, jolla energiajärjestelmää pyritään ohjaamaan tehokkaampiin ja ilmaston sekä ympäristön kannalta parhaisiin ratkaisuihin.

Vuoden 2025 talousarvioesityksessä hiilineutraalisuuteen liittyviä tavoitteita edistetään yhteensä **n. 2,22 mrd. eurolla**. Tämä on n. 147 milj. euroa enemmän kuin v. 2024 toinen lisätalousarvio mukaan lukien. Määrärahatasoa nostavat etenkin uusiutuvan energian ja energiatehokkuus -teeman määrärahat. Toisaalta hallitusohjelman mukaiset julkisen talouden sopeutustoimet vaikuttavat määrärahatasoon alentavasti.

Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelman rahoitus, josta 50 % käytetään vihreän siirtymän edistämiseen, vaikuttaa vielä v. 2025 korottavasti hiilineutraaliutta edistävien määrärahojen tasoon. Etenkin elpymis- ja palautumissuunnitelman rahoitus energiataukeen nostavat määrärahatasoa. Hallitus on päättänyt kohdentaa REPowerEU-varat 1) ympäristöluvituksen vauhdittamiseen valtion aluehallintouudistuksen kanssa yhteensopivalla tavalla ja 2) puhtaan energian ja materiaalivirtojen T&K-rahoitukseen ja pilotointiin sekä 3) puhtaan siirtymän investointeihin. REPowerEU on osa elpymis- ja palautumistukivälinettä

Vihreä kasvu
Janne Peljo

3.10.2024

(RRF) ja sen rahoitukseen Suomella on käytettävissä yhteensä 127 milj. euroa.

Uusiutuva energia ja energiatehokkuus -kokonaisuuden osalta määrärahat kasvavat n. 94 milj. eurolla vuodesta 2024. Energiatuen määrärahojen kasvu edellisestä vuodesta johtuu lähinnä aiemmin myönnettyjen valtuuksien maksatusaikatauluista. Uusiutuvan energian tuotantotuen vuoden 2024 arviota on alennettu sähkön markkinahinnan takia ja se on tällä hetkellä vuoden 2025 arviota alempi. Osana hallituksen investiohjelmää kohdennetaan puhtaan energian kärkihankkeisiin 140 milj. euron valtuus v. 2025, joka kohdistetaan teknisiin nieluihin. Tällä valtuudella ei ole määräraha vaikutuksia vielä v. 2025.

Ympäristölupien ja ympäristöllisten arviointien käsittelyä tehostetaan. Tavoitteena on, että investointihankkeiden ympäristöä koskevat lupa- ja arviointimenettelyt etenevät sujuvasti ympäristönsuojelun korkeasta tasosta tinkimättä. Tätä EK pitää vahvasti kannatettavana.

Energiatuki

EK katsoo, että energiatuki on yksi keskeinen instrumentti teknologiariskejä sisältävien hankkeiden riskin jakamiseen ja edistämiseen, ja siten tärkeä osa taloudellista ohjausta, jolla energiajärjestelmää pyritään ohjaamaan tehokkaampiin ja ilmaston sekä ympäristön kannalta parhaisiin ratkaisuihin. Energiatukea tarvitaan erityisesti uuden teknologian käyttöönoton ja kaupallistumisen edistämiseen ja energiatehokkuusinvestointien tukemiseen. EK pitääkin haastavana, että energiatauen myöntövaltuutusta leikataan huomattavasti: Vuonna 2025 energiatukeen saa tehdä uusia sitoumuksia enintään 14,1 miljoonalla eurolla, mitä voi pitää hyvin pienenä suhteessa aikaisempien vuosien tasoon tai käsillä olevien investointisuunnitelmien määrään.

Puhtaan energian Suomen -kärkihankkeet

Tekniset nielut sekä biogeenisen hiilidioksidin talteenotto ja hyödyntäminen on keskeinen keino edettäessä kohti hiilineutraalisuustavoitetta. Erityisesti vähäpäästöisten hiilivetyjen jalostaminen vetyä ja teknisesti talteenotettua hiilidioksidia hyödyntämällä avaa Suomelle merkittäviä mahdollisuuksia vetytalouden arvoketjujen muodostumiseen. Teknologioden ja markkinoiden kehitys sisältävät kuitenkin tässä vaiheessa merkittäviä riskejä, joten hankkeiden edistäminen nopeammin kuin markkinaehtoisesti tapahtuisi edellyttää julkista tukea. Vastaavia riskejä ja epävarmuuksia liittyy myös teknisten nielujen hyödyntämiseen, jotka voisivat tuoda Suomen ilmastopolitiikan keinovalikoimaan tärkeän työkalun maankäyttösektorin haastavan päästötilanteen osittaiseksi tasapainottamiseksi.

Vihreä kasvu
Janne Peljo

3.10.2024

Näiden investointien vauhdittamiseksi Puhtaan energian Suomi -kärkihankkeisiin varattu 140 M€ on keskeisen tärkeä työkalu, mitä EK pitää hyvin perusteltuna. Tärkeää olisi saada kannustimet käyttöön viivytystä, jotta niiden kannustava vaikutus ensimmäisten investointihankkeiden vauhdittamiseksi saataisiin hyödynnettyä mahdollisimman nopeasti. EK myös huomauttaa, että Suomen kilpailijamaista esimerkiksi Ruotsissa ja Tanskassa vastaavat tuet ovat huomattavasti suurempia. Ruotsi on ilmoittanut 36 miljardin kruunun tukiohjelmasta biopohjaisen hiilidioksidin talteenottoon, Tanskassa ilmoitetut tuet ovat lähes 4 miljardia euroa.

Energiaintensiivisen teollisuuden sähköistämistuki

Energiaintensiivisen teollisuuden sähköistämistuella korvataan päästökaupasta sähkön hintaan aiheutuvia välillisiä kustannuksia laissa määritellyille toimialoille vuosien 2021—2025 tietojen perusteella. Laissa määriteltyjen toimialojen katsotaan olevan erityisen alttiita merkittävälle hiilivuotoriskille päästökaupan sähkönhintaan aiheuttaman lisäkustannuksen johdosta. Sähköistämistuen tavoitteena on ehkäistä riskiä hiilivuodolle, turvata teollisuuden kustannuskilpailukykyä ja ohjata toiminnanharjoittajia kehittämään teollista tuotantoaan hiilineutraalimmaksi. Toiminnanharjoittajien tulisi käyttää myönnetystä tuesta vähintään 50 % kehittämistoimiin, jolla ne edistävät toimintansa muuttumista hiilineutraalimmaksi.

EK toteaa, että energiantensiivisen teollisuuden sähköistämistukea tulee jatkaa kaudella 2026-2030. Sähköistyminen on merkittävässä roolissa, kun halutaan eroon fossiilisista polttoaineista. Sähkön käyttö lisääntyy ja leviää uusiin toimintoihin, kun siirrytään pois fossiilisista polttoaineista. Lisäksi sähköistämistuen tarve on korostunut päästöoikeuden hinnan noustua tasolle 70-90 euroa, koska osa päästöoikeuden hinnasta siirtyy sähkön hintaan. Päästöoikeuden hinnan arvioidaan nousevan yli sadan euron tulevana vuosina. Samaan aikaan sähkön hinta on pysynyt korkeammalla tasolla kuin ennen energiakriisiä. Sähköistämistuki vähentää hiilivuodon ja investointivuodon riskiä eli tuotannon siirtymistä pois Suomesta EU:n ulkopuolelle ja päästöjen kasvamista. Samalla sähköistämistuki tasoittaa viennin kilpailutilannetta sekä EU:n sisällä että ulkopuolella.

Sähköistämistuki pohjaa komission valtion tuen suuntaviivoihin päästökaupan epäsuorista kustannuksista vuosille 2021–2030. Ohjeistuksen mukaan tuen tarve lasketaan yhtälöllä, jossa on muun muassa päästöoikeuden hinta. Komissio käyttää 75 % tuki-intensiteettiä eli tukea voi maksaa enimmillään 75 % lasketusta tarpeesta. Suomessa tuki-intensiteettinä on käytetty 25 %, joka tarkoittaa tuen jäämistä neljäsosaan laskennallisesta tarpeesta. Muiden EU-maiden tukiohjelmissa tällaista rajoitusta ei ole. Suomi saa kiinteiden laitosten päästökaupasta huutokauppatuloja noin 500 miljoonaa vuodessa, joten nämä tulot ovat aina suuremmat kuin komission ohjeistuksen mukaan laskettu enimmäistuki.

Vihreä kasvu
Janne Peljo

3.10.2024

Julkisen liikennesähkön ja -kaasun lataus- ja tankkausinfrastruktuurin edistäminen

Julkisten liikennesähkön ja -kaasun lataus- ja tankkausinfrastruktuuri-investointien tavoitteena on laajentaa olemassa olevaa latausinfrastruktuuria. Kattava lataus- ja tankkausverkosto on edellytys sähkökäyttöisten ja kaasukäyttöisten ajoneuvojen yleistymiselle. Liikenteen päästövähennykset ovat keskeisessä roolissa Suomen taakanjakosektorin vuoden 2030 päästövähennystavoitteen saavuttamisessa, ja tutkimuskirjallisuuden mukaan lataus- ja tankkausinfrastruktuurin tukeminen on kustannustehokas tapa edistää liikenteen päästövähennyksiä. Liikenteen ja logistiikan kustannukset ovat kansantalouden tasolla hyvin merkittävä kilpailukytekijä, ja niillä on suoraan vaikutusta myös kotitalouksien ostovoimaan. Aihepiirin kansallinen tärkeys huomioiden tukipanostuksia täytyy pitää maltillisina. Ajoneuvokanta uudistuisi ja käyttövoimamurros ja lataus- ja jakeluinvestoinnit nopeutuisivat, jos kansalliset tuet olisivat voimakkaampia ja pitkäjänteisempiä. Raskaalle liikenteelle lataus- ja jakeluinfra olisi optimoitava logistiikkaketjuihin sopiviksi ja tarjottava etupainotteisesti tukien ja kannusteiden avulla, jotta yritykset rohkaistuvat investoimaan uuden kaluston käyttöönottoon logistiikassa.

EK myös huomauttaa, että tieliikenteen kattava polttoainejakelun EU-laajuinen päästökauppa käynnistyy vuonna 2027. Suomessa bensinissä ja dieselissä on käytössä hiilidioksidivero. EK:n kanta on, ettei tieliikenteelle tule kohdentaa veronkorotuksia tai uusia veroja tai maksuja. Liikenteen päästöihin ei saa myöskään kohdistua moninkertaisia maksuja. Kun EU:n polttoaineenjakelun päästökauppa käynnistyy Suomessa 2027, on kansallisia veroja alennettava vastaavasti.

Päästökauppa tuo merkittävät lisäkustannukset yrityksille, arvoketjuille kuten koko elintarvikeketju, sekä kotitalouksille ja henkilöautoilusta riippuvaiselle kotimaan matkailulle, ja niitä tulee hillitä kaikin keinoin. Valtio saa päästökaupasta tieliikenteen osalta tuloja noin 290-350 M€ vuodessa. Päästökauppatulot tulee käyttää tieliikenteen vihreään siirtymään ja kustannusten alentamiseen. Direktiivissä on lueteltu päästökauppatulojen sallitut käyttökohteet. Tieliikenteessä erityisesti tuet ja kannusteet päästöttömien tai vähäpäästöisten ajoneuvojen hankintaan sekä lataus- ja tankkausinfran kehittämiseen on todettu hyviksi. Suomalaisille on vuosina 2024-2030 tulossa useiden satojen miljoonien eurojen tulot myös lento- ja meriliikenteen päästökauppatuloista. EK katsoo, että hallituksen tulee käynnistää valmistelu, jossa luodaan menettelyt liikenteen päästökauppatulojen kohdentamiseksi ilmastokustannusten alentamiseen, kilpailukyyn parantamiseen ja vihreän siirtymän edistämiseen.

Uusiutuvan energian tuotantotuki

Vihreä kasvu
Janne Peljo

3.10.2024

Uusiutuvan energian tuotantotuella tuetaan syöttötariffijärjestelmään hyväksytyn voimalaitoksen tuulivoimaan, biokaasuun, metsähakkeen tai puupolttoaineeseen perustuvaa sähkön tuotantoa. Tuulivoiman, biokaasu- ja puupolttoainesähkön tuottajille maksetaan syöttötariffijärjestelmässä tukena laissa asetetun tavoitehinnan ja sähköpörsissä toteutuneen kolmen kuukauden Suomen aluehinnan keskiarvon erotus (syöttötariffijärjestelmä) sekä metsähakesähkön tuottajille päästöoikeuden hinnan ja turpeen veron mukaan muuttuvaa tukea. Biokaasu- ja puupolttoainesähkön tuottajille maksetaan lisäksi syöttötariffin korotuksena lämpöpreemiota yhdistetyssä sähkön ja lämmön tuotannossa sekä metsähakesähkön tuottajille syöttötariffin korotuksena kaasutinpreemiota kaasutettaessa metsähaketta kaasuttimessa pölypoltto kattilan polttoaineeksi.

EK huomauttaa, että tuen määrät johtuvat aikaisemmin päätetyistä ja myönnettyistä tuista. Uusia tuotantotukia uusiutuvan energian tuotantolle ei voida nykyisissä markkinaolosuhteissa pitää perusteltuina.

Lopuksi EK haluaa huomauttaa, että palvelualojen sähkövero tulee alentaa asteittain kohti EU-minimiä, koska sähköistyminen on myös palvelualoilla keskeisessä roolissa päästövähennysten saavuttamisessa.